

ارزیابی کیفی مجله‌های علمی ایران در رشته علوم دامی^۱

نصراله سفیدبخت^۲، علی نیکخواه، رسول واعظ ترشیزی، محمدجواد ضمیری، مجتبی زاغری
و محمد مرادی شهرباک^۳

چکیده

هدف این بررسی، ارزیابی مجله‌های کشاورزی و منابع طبیعی در فرهنگستان علوم با به کارگیری شاخص‌های شکلی- ساختاری و کیفی، و رتبه‌بندی مجله‌هایی بود که مقاله‌های مربوط به علوم دامی منتشر می‌کنند. بدین منظور، ده شاخص برای ارزیابی شکلی- ساختاری و ده شاخص برای ارزیابی کیفی مقاله‌ها تعیین شدند. یازده مجله که در سال ۱۳۹۳ منتشر شده بودند، ارزیابی و سپس، با استفاده از روش آماری "توزیع نرمال" به ۵ گروه، از "بسیار خوب"، تا "بسیار ضعیف"، رتبه‌بندی شدند. یافته‌های این بررسی نشان دادند که ۲۷/۳٪ مجله‌های علوم دامی ایران در رتبه‌های بسیار خوب و خوب، ۵۴/۴٪ در رتبه متوسط و ۲۷/۳٪ در رتبه ضعیف قرار دارند. در همین راستا، از نظر پنج شاخص مهم کیفی، شامل ارزش کاربردی مجله، ضرورت انتشار، بدیع بودن، به روز بودن و ارزش کاربردی مقاله، مجله‌های Journal of Livestock Science and Technologies، علوم دامی ایران و پژوهش در نشخوارکنندگان هر یک در سه شاخص برتر بودند. دیگر مجله‌ها در هیچ یک از شاخص‌های پنج‌گانه امتیاز لازم را نداشتند. بنابراین، باید کیفیت مقاله‌ها بهتر شوند، از انتشار مجله‌های ضعیف خودداری و به نقش انجمن‌های علمی در انتشار این نوع مجله‌ها توجه ویژه شود.

مقدمه

هم اکنون، در رشته‌های مختلف علوم کشاورزی ایران، مجله‌های علمی-پژوهشی متعددی منتشر می‌شوند. گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم در راستای وظیفه‌های خود، طرحی را با عنوان "بررسی و ارزیابی کیفی مجله‌های علمی کشاورزی و منابع طبیعی" در ۱۳ شاخه تخصصی گروه اجرا کرد (۴). در این طرح، شاخص‌های کلی مربوط به کیفیت مقاله‌های مجله‌های همه رشته‌های علوم کشاورزی به صورت جامع بررسی شدند. هرچند وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ۱۲۵۰ نشریه علمی وابسته به وزارت در رشته‌های مختلف (۲) و دانشگاه آزاد اسلامی ۷۰ مجله خود که در علوم کشاورزی و منابع طبیعی منتشر می‌شوند، را ارزیابی کرده‌اند (۱)، اما در این رتبه‌بندی‌ها، مقاله‌ها از نظر کیفی بررسی نشده‌اند.

بنابراین، هدف بررسی کنونی، ارزیابی ۱۱ مجله علمی در حال انتشار در رشته علوم دامی با به کارگیری شاخص‌های کیفی و سپس رتبه‌بندی آن‌ها بر پایه این شاخص‌ها بود.

مواد و روش‌ها

در گام نخست، با مراجعه به منابع موجود (۳) و اطلاعات شخصی مجریان، ۱۱ مجله علمی- پژوهشی که در زمینه علوم دامی در کشور منتشر می‌شوند، انتخاب شدند. یک نسخه از شماره‌های هر مجله که در سال ۱۳۹۳ منتشر شده بود، جمع‌آوری و مقاله‌های آن‌ها بررسی شدند. مجله‌های Journal of Ruminant Health Research (از دانشگاه شهید چمران اهواز) و دانش و پژوهش علوم دامی (از دانشگاه آزاد اسلامی) با وجود داشتن عنوان علمی- پژوهشی به دلیل در دسترس نبودن اطلاعات مورد نیاز، ارزیابی نشدند. چنانچه مجله‌ای در سال ۱۳۹۳ منتشر نشده بود، شماره‌های منتشر شده آن مجله در سال ۱۳۹۲ ارزیابی شدند.

در گام دوم، شاخص‌های شکلی- ساختاری مجله و همچنین شاخص‌های کیفی مقاله‌های آن، امتیازها و ضریب‌های هر یک در قالب دو پرسشنامه تعیین و تدوین شدند. شاخص‌های شکلی- ساختاری هر مجله عبارت بودند از: ۱- سابقه انتشار، ۲- مناسب بودن عنوان مجله و مشابه نبودن عنوان، و تطابق عنوان فارسی با انگلیسی، ۳- وضع ظاهری مجله از نظر تطبیق با یک مجله علمی نمونه، ۴- انتشار به موقع و رعایت تناوب انتشار مجله، ۵- نمایه شدن در پایگاه‌های اطلاعات علمی معتبر، ۶- ترکیب اعضای هیئت تحریریه و پیشینه علمی آن‌ها و داشتن نظام داوری مناسب، ۷- رعایت درصد مقاله‌های مجاز هیئت تحریریه در مجله، ۸- نقش مجله در گسترش مرزهای دانش یا تأثیر کاربردی مجله در توسعه کشور، ۹- ارتباط انتشار مجله با انجمن علمی و ۱۰- ضرورت انتشار مجله با توجه به فعالیت‌های علمی در رشته.

ده شاخص ارزیابی کیفی مقاله‌های هر مجله چنین بودند: ۱- به روز بودن موضوع مقاله و نوآوری در آن، ۲- بدیع بودن موضوع مقاله، ۳- ارزش مقاله از نظر حل یک مسئله علمی یا کاربردی ۴- رعایت اصول نگارش در مقاله، ۵- رعایت استاندارد در چکیده فارسی و انگلیسی و داشتن واژگان کلیدی، ۶- رعایت اصول مقدمه‌نویسی، ۷- کامل، گویا و مناسب بودن روش پژوهش، ۸- مطابقت نتایج با روش‌ها، جامع و شفاف بودن، ۹- جامع و مانع بودن بحث و پیشنهادها و ۱۰- کامل بودن بررسی منابع و رعایت یکنواختی ساختار. هر گروه از شاخص‌ها در پرسشنامه‌ای جداگانه و به انضمام ضریب‌های آن‌ها، تدوین شد. پرسشنامه امتیازهای شکلی- ساختاری مجله با تبادله نظر اعضای شاخه و امتیاز مقاله‌های هر مجله به وسیله داوران متخصص تعیین، پرسشنامه‌ها تکمیل و سرانجام امتیازهای کل هر مجله محاسبه شدند. شرح کامل شاخص‌ها، امتیازها و ضریب‌های آن‌ها، پیش‌تر گزارش شده است (۳). در گام پایانی، امتیازهای کل مجله‌ها، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرهای آن‌ها محاسبه و با استفاده از متداول‌ترین روش آماری توصیه شده (۵)، مجله‌ها رتبه‌بندی شدند. برای آگاهی از جزئیات روش‌های آماری منبع شماره (۴) را ببینید.

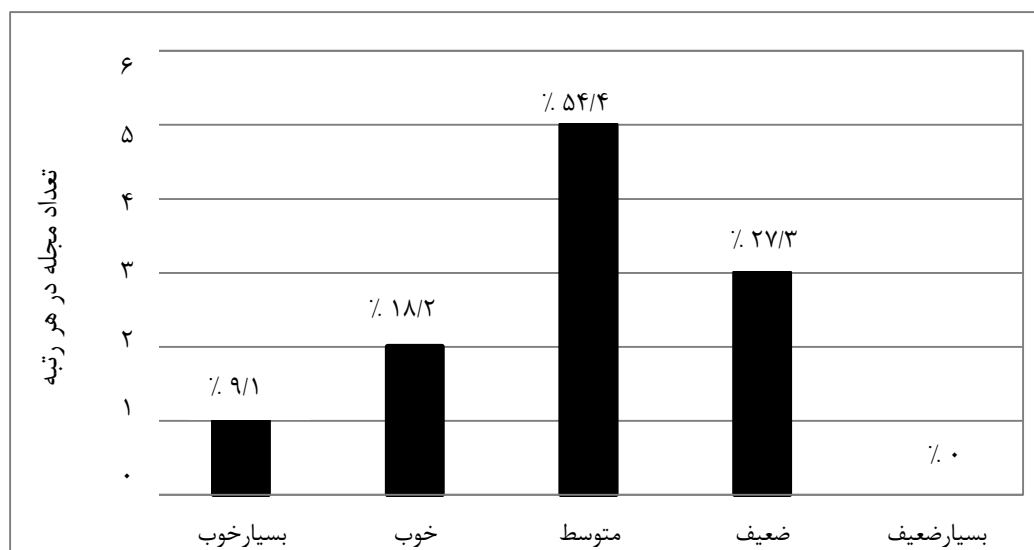
نتایج

جدول ۱ عنوان‌ها، ناشرها، امتیازهای شکلی- ساختاری، امتیازهای مقاله‌ها و امتیازهای کل مجله‌های ارزیابی شده را نشان می‌دهد. میانگین امتیاز کل (انحراف معیار) مجله‌های مورد مطالعه (۹/۱۲) (۵۲/۹۸) با بیشینه امتیاز کل ۶۹/۱۳ و

کمیته امتیاز کل ۴۲/۲۹ بود. بر پایه امتیازهای کل مجله‌ها و با به کارگیری رایج‌ترین روش آماری، مجله‌ها به رتبه‌های بسیار خوب، خوب، متوسط یا ضعیف دسته‌بندی شدند (شکل ۱). بر پایه این دسته‌بندی، یک مجله (۹/۱) در رتبه بسیار خوب (Journal of Livestock Science and Technologies)؛ دو مجله (۱۸/۲) در رتبه خوب (علوم دامی ایران و پژوهش در نشخوارکنندگان)؛ پنج مجله (۵۴/۴) در رتبه متوسط (تولیدات دامی، پژوهش‌های علوم دامی ایران، پژوهش‌های علوم دامی، Iranian Journal of Applied Animal Sciences and Technology و پژوهش‌های تولیدات دامی)؛ و سه مجله (۲۷/۳) در رتبه ضعیف (تحقیقات تولیدات دامی، Poultry Science Journal و پژوهش و سازندگی سابق) قرار گرفتند.

جدول ۱- چکیده نتایج ارزیابی مجله‌ها در شاخه علوم دامی به همراه میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات آن‌ها.

رتبه	نام نشریه	ناشر	امتیاز شکلی- ساختاری (بیشینه ۴۰)	امتیاز مقاله‌ها (بیشینه ۶۰)	امتیاز کل (بیشینه ۱۰۰)
۱	Journal of Livestock Science and Technologies	دانشگاه شهید باهنر کرمان با همکاری انجمن علوم دامی	۲۶/۵۰	۴۲/۶۳	۶۹/۱۳
۲	علوم دامی ایران (علوم کشاورزی ایران سابق)	پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران	۲۹/۲۵	۳۶/۲۶	۶۵/۵۱
۳	پژوهش در نشخوارکنندگان	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	۲۲/۵۰	۴۰/۶۵	۶۳/۱۵
۴	تولیدات دامی (کشاورزی سابق)	مجتمع پردیس ابرویحان دانشگاه تهران	۱۸/۷۵	۳۴/۲۲	۵۲/۹۷
۵	پژوهش‌های علوم دامی ایران	دانشگاه فردوسی مشهد	۲۴	۲۸/۰۳	۵۲/۰۳
۶	پژوهش‌های علوم دامی (دانش کشاورزی سابق)	دانشگاه تبریز	۱۹	۳۲/۹۴	۵۱/۹۴
۷	Iranian Journal of Applied Animal Sciences and Technology	دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت	۲۱/۷۵	۲۷/۴۴	۴۹/۱۹
۸	پژوهش‌های تولیدات دامی	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری	۱۵/۷۵	۳۲/۷۱	۴۸/۴۶
۹	تحقیقات تولیدات دامی	دانشگاه گیلان	۱۵/۷۵	۲۹/۰۶	۴۴/۸۱
۱۰	Poultry Science Journal	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	۱۵/۷۵	۲۷/۵۷	۴۳/۳۲
۱۱	علوم دامی (پژوهش و سازندگی سابق)	وزارت جهاد کشاورزی	۱۶/۷۵	۲۵/۵۴	۴۲/۲۹
	میانگین	۲۰/۵۲	۳۲/۴۶	۵۲/۹۸	
	انحراف معیار	۴/۶۶	۵/۶۳	۹/۱۲	
	ضریب تغییرات	۲۲/۷۲	۱۷/۳۳	۱۷/۲۲	

شکل ۱- درصد رتبه‌های مجله‌های داوری شده در شاخه علوم دامی.

افزون بر رتبه‌بندی کلی مجله‌ها، تعداد پنج شاخص مهم شامل: ۱- ارزش کاربردی مجله، ۲- ضرورت انتشار مجله، ۳- به‌روز بودن موضوع مقاله‌ها، ۴- بدیع بودن موضوع مقاله‌ها و ۵- ارزش علمی- کاربردی مقاله‌ها، محاسبه شدند. نتایج این شاخص‌ها به تفکیک مجله‌ها در جدول ۲ ارائه شده است.

بر اساس جدول ۲، مجله‌هایی که امتیاز پنج شاخص مورد ارزیابی آن‌ها بیشتر از میانگین به‌علاوه (افزون بر- با) یک انحراف معیار $(\mu + 1\sigma)$ بود مشخص شدند. براین پایه، مجله علوم دامی ایران (علوم کشاورزی ایران سابق) از نظر ارزش کاربردی و ضرورت انتشار برتر از دیگر مجله‌ها بود. از نظر به‌روز بودن موضوع مقاله، مجله‌های Journal of Livestock Science and Technologies و پژوهش در نشخوارکنندگان؛ از نظر بدیع بودن موضوع مقاله، مجله‌های Journal of Livestock Science and Technologies، علوم دامی ایران (علوم کشاورزی ایران سابق) و پژوهش در نشخوارکنندگان و از نظر شاخص ارزش علمی- کاربردی مقاله، مجله‌های Journal of Livestock Science and Technologies و پژوهش در نشخوارکنندگان برتر بودند.

جدول ۲- میانگین امتیازهای پنج شاخص مهم ارزیابی مجله‌های شاخه علوم دامی.

ردیف	نام مجله	ارزش کاربردی مجله	ضرورت انتشار مجله	به‌روز بودن موضوع مقاله	بدیع بودن موضوع مقاله	ارزش علمی - کاربردی مقاله
۱	Journal of Livestock Science and Technologies	۳/۹	۴/۴	۴/۰۲	۳/۰۲	۴/۶۵
۲	علوم دامی ایران (علوم کشاورزی ایران سابق)	۵/۶۵	۶	۳/۶۱	۲/۶۱	۳/۵۵
۳	پژوهش در نشخوارکنندگان	۳/۹	۳/۴	۴/۰۹	۲/۷۳	۴/۷۸
۴	تولیدات دامی (کشاورزی سابق)	۲/۱۵	۳/۴	۲/۸۴	۲/۲۸	۳/۲۸
۵	پژوهش‌های علوم دامی ایران	۳/۹	۴/۹	۳/۵۳	۱/۶۶	۳
۶	پژوهش‌های علوم دامی (دانش کشاورزی سابق)	۳/۹	۱/۹	۳/۲	۱/۹۲	۳/۹۴
۷	Iranian Journal of Applied Animal Sciences and Technology	۲/۱۵	۴/۹	۲/۴	۱/۶۱	۲/۰۷
۸	پژوهش‌های تولیدات دامی	۲/۱۵	۳/۴	۳/۶۳	۲/۲	۳/۰۶
۹	تحقیقات تولیدات دامی	۲/۱۵	۳/۴	۲/۴	۱/۴۹	۲/۶۸
۱۰	Poultry Science Journal	۲/۱۵	۳/۴	۳/۲۵	۱/۵۴	۲/۴
۱۱	علوم دامی (پژوهش و سازندگی سابق)	۲/۱۵	۱/۹	۲/۳۱	۱/۶۸	۲/۲۲
	میانگین	۳/۱۰	۳/۷۳	۳/۲۱	۲/۰۷	۳/۲۴
	انحراف معیار	۱/۲۰	۱/۲۵	۰/۶۴	۰/۵۳	۰/۹۲
	ضریب تغییرات (%)	۳۸/۷۱	۳۳/۵۱	۱۹/۹۴	۲۵/۶۰	۲۸/۳۹

بحث

شیوه‌گزینش شماره‌ها و مقاله‌های هر مجله و نیز گزینش داوران از میان اعضای هیئت علمی بر پایه دستورکاری بود که برای دیگر شاخه‌های علوم کشاورزی طراحی شده بود. برخی از مجله‌ها پیشینه بیشتری دارند و برخی از آن‌ها به نسبت، جوانترند که ممکن است ارزیابی کیفی مجله‌ها را اریب نشان دهد. هرچند با گذشت زمان، امکان افزایش کیفیت مجله‌های علمی وجود دارد اما زمان به خودی خود عامل تعیین کننده کیفیت نیست. در این راستا، از میان مجله‌های ارزیابی شده، مجله‌هایی دیده می‌شوند که با وجود پیشینه طولانی کیفیت چندان مطلوبی ندارند. از سوی دیگر، مجله‌هایی نیز هستند که با وجود پیشینه بسیار کوتاه کیفیت بسیار خوبی دارند. شاید بتوان گفت که ترکیب و تجربه هیئت دبیران و به ویژه دیدگاه سردبیر می‌تواند تأثیر به‌سزایی در بالا بردن و نگهداری کیفیت علمی مجله داشته باشد.

افزایش شمار مؤسسه‌های آموزش عالی در سال‌های اخیر و انگیزه آن‌ها در بهره‌برداری از امتیاز داشتن مجله علمی- پژوهشی ضرورت انتشار مقاله علمی به وسیله دانشجویان تحصیلات تکمیلی در پایان دوره و دریافت دانشنامه تحصیلی و نیاز اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی به انتشار مقاله برای ارتقا و دریافت پایه، رشد بی‌رویه شمار مجله‌های علمی را در کشور در پی داشته است. از سویی، به دلیل متناسب نبودن شمار مجله‌ها و میزان فعالیت‌های پژوهشی در کشور، مجله‌ها با تعداد اندک مقاله و در شماره‌های اندک منتشر می‌شوند. اگر کیفیت ضعیف مقاله‌ها نیز در نظر گرفته شود، آن‌گاه دست‌کم حذف نیمی از مجله‌های علوم دامی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود که می‌تواند موجب بالا رفتن کیفیت مقاله‌ها و در پی آن، استقبال بیشتری از مجله‌های داخلی از سوی برخی پژوهشگران ایرانی شود، پژوهشگرانی که هم اکنون به چاپ یافته‌های پژوهشی خود در مجله‌های ایرانی راغب نیستند.

پیشنهاد می‌شود یک مجله علوم دامی به زبان انگلیسی و سایر مجله‌ها به زبان فارسی و تخصصی منتشر شوند. برای نمونه، مجله تخصصی تغذیه طیور و نشخوارکنندگان یا ژنتیک و اصلاح دام یا ایجاد بخش‌های تخصصی در هر مجله با تعداد زیادی مقاله منتشر شوند و از انتشار مجله‌های موازی در دانشگاه‌های مختلف خودداری شود. از سویی، وجود بیش از یک مجله تخصصی در هر دانشگاه، برای نمونه در دانشگاه تهران و پردیس ابوریحان، ضرورتی ندارد.

مجله‌های Journal of Livestock Science and Technologies و علوم دامی ایران (علوم کشاورزی ایران سابق) در شاخص‌های مهم دارای امتیاز بیشتری بودند. باتوجه به این‌که مجله Journal of Livestock Science and Technologies از سوی انجمن علوم دامی ایران اداره می‌شود و از نظر شاخص‌های مورد مطالعه بیشترین امتیاز را داشت، توصیه می‌شود که به نقش انجمن‌های علمی در انتشار مجله‌ها توجه ویژه شود.

همه مجله‌های مورد بررسی در این پژوهش، جدا از درجه اثرگذاری علمی و کاربردی آن‌ها، دارای عنوان علمی- پژوهشی بودند. بنابراین، کمبود یک مجله علمی- ترویجی واقعی برای مهندسان و دامپروان به خوبی احساس می‌شود. از این جهت که پژوهش‌های کنونی دارای جنبه‌های علمی و مسئله‌محور و ترویج‌پذیر بودند و تقاضا برای ترویج آن‌ها نیز وجود دارد، بها دادن به مجله‌های ترویجی نیز ضرورت خواهد داشت.

سپاسگزاری

از فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران برای تأمین اعتبار این طرح سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- ۱- بی‌نام ۱۳۹۴. سامانه ارزیابی نشریات دانشگاه آزاد اسلامی. برگرفته از eval.journals.iau.ir.
- ۲- بی‌نام ۱۳۹۴. سامانه نشریات علمی، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، معاونت پژوهش و فناوری، دفتر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی امور پژوهشی، کمیسیون نشریات علمی کشور، برگرفته از <http://journals.msrt.ir>.
- ۳- بی‌نام ۱۳۹۴. عنوان‌های مجله‌های گروه علوم کشاورزی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۹۳، برگرفته از <http://journals.msrt.ir>.

- ۴- شریفی تهرانی، ع. ۱۳۹۵. بررسی کیفی مجله‌های علمی کشاورزی و منابع طبیعی ایران؛ مجله پژوهش‌های راهبردی در علوم کشاورزی و منابع طبیعی ۱۹۸-۱۸۹: ۲(۲).
- ۵- یزدی صمدی، ب.، امیری‌نوغان، ح. و پیغمبری، س.ع. ۱۳۸۶. آمار و احتمالات کاربردی. تهران، موسسه انتشارات دانشگاه تهران. شماره ۲۸۲۷. ۷۵۶ صفحه.

A Qualitative Evaluation of Animal Science Journals Published in Iran

**N. Sefidbakht¹, A. Nikkhah, R. VaezTorshizi, M.J. Zamiri, M. Zaghari
and M. Moradi²**

As part of a reaserch project on the evaluation of agricultural journals by the Iranian Academy of Sciences, the objective of this study was to evaluate the quality of animal science-related periodicals and management aspects of the journals in Iran. Ten indices were designed for evaluating the quality of published papers and another 10 indices for evaluation of the editorial quality of the journals. These indices were applied to 11 available journals published in 2014. The data were statistically analyzed using the “normal distribution” procedure to rank the journals into 5 categories from “very good” to “very weak”. The results showed that 27.3% of the journals ranked “very good” or “good”, 54.4% “intermediate”and 27.3% “weak”. The journals were also compared for five important indices related to innovativeness, applicability and up-to-dateness of the articles and practical usefulness and necessity of publication of the journal. Among the journals evaluated, Journal of Livestock Sciences and Technologies (in English), Iranian Journal of Animal Science and Ruminant Research (both in Farsi), achieved the highest scores in 3 indices. Other journals did not rank high in any of the indices. It is recommended that journals put more emphasis on the quality when accepting papers for publication, publication of very weak journals be discontinued, and more support be given to the journals sponsored by the scientific societies.

Key words: Agricultural journals of Iran, Animal Science, Evaluation, Iran Academy of Sciences.

1. Corresponding author, Email: nsefid2000@yahoo.com

2. Fellow of I.R. Academy of Sciences and Professor of Shiraz University and Professors of Tehran University, Tarbiaat Modarres University, Shiraz University and Tehran University, respectively.